

ARTSCIOCRATIE

Antwoord van
kunst en wetenschap op
de postmoderne samenleving

Steven de Groot

Eburon
Utrecht 2021

Een eerdere versie van deze tekst verscheen in 2017 onder de titel: ***PM, De postmoderne mens in de kennissamenleving.***

ISBN 978-94-6301-326-0

Academische Uitgeverij Eburon, Utrecht
www.eburon.nl

Omslagontwerp: Textcetera, Den Haag
Grafisch ontwerp: Studio Iris, Leende

© 2017-2020 Steven de Groot. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

INHOUDSOPGAVE

1	VOORWOORD	7
2	VERMENGING SAMENLEVING MET KENNISECONOMIE	9
2.1	De scheiding van publiek en kenniselite	10
2.2	Logica op de helling: verval van de enige waarheid	29
2.3	Retorica revisted: ik twitter, dus ik besta	41
2.4	Mechanismen bij kennisdeling	48
2.5	Intellectueel kapitaal, vitale kennisruimte en netwerken	51
3	KRITISCH REALISME: EEN NIEUW PARADIGMA	69
3.1	Democratisering van kennis	69
3.2	De meningeneconomie	71
3.3	Kritisch Realisme: kennis én overtuiging	88
4	SCENARIO'S VOOR EEN VITALE KENNISRUIMTE	105
4.1	Scenario 1: Niets doen en de dystopie van de kenniseconomie	109
4.2	Scenario 2: Opwaartse verticalisering door discipline	121
4.3	Scenario 3: Horizontalisering door dialoog en uitdaging	132
4.4	Scenario 4: Artsciocratiseren door synthese van kunst en wetenschap	140
	4.4.1 Het Schone	140
	4.4.2 Artsciocratie	147
	OVER STEVEN DE GROOT	155

1 VOORWOORD

‘Sapere aude’ – Kant (1784)

(vrij vertaald: ‘Verlichting is de vrijheid van de zelfopgelegde onderwerping’)

De redactie van *The Oxford English Dictionary* heeft ‘Post-truth’ uitgeroepen tot het woord van het jaar 2016. Het tijdschrift *Philosophy Now* noemde domheid eind 2011 het grootse wereldprobleem. *Times* riep 2011 uit tot het jaar van de demonstrant. Foley, in navolging van diverse andere cultuurpessimisten, spreekt over ‘the age of absurdity’. Weggeman, hoogleraar innovatiekunde, stelt dat Nederland steeds dommer wordt. En inderdaad, onderzoek in 2013 van onder andere de Universiteit van Hartford en de Universiteit van Amsterdam toont aan dat het IQ van de jeugd daalt.

Populisme viert hoogtij. Mensen krijgen behoefte aan vertrouwen bij een afname van kennis. Descartes’ ‘Ik denk dus ik besta’ maakt plaats voor ‘Ik blog en twitter dus ik besta’. Wat is er aan de hand? En waardoor? En belangrijker, ervaren we dit als een probleem? En als ja, willen en kunnen we de ontwikkeling van een veranderende logica en retorica beïnvloeden?

Dit essay schetst in de paragrafen 2.1 tot 2.5 waarnemingen van veranderingen binnen de kennissamenleving, zoals de veranderende posities en rollen van actoren en de opkomst van het postmoderne denken, ICT en sociale media. Paragraaf 2.5 positioneert de verschillende veranderingen in een raamwerk van de vitale kennisruimte. Hoofdstuk 3 introduceert de theorie van het Kritisch Realisme waarin meerdere visies op kennis en waarheid naast elkaar bestaan, waarna in hoofdstuk 4 vier scenario’s worden uitgewerkt voor het behoud van een vitale kennisruimte.

2 VERMENGING SAMENLEVING MET KENNISECONOMIE

‘De rede wegroven, dat is het motief geweest van iedere overtuiging op aarde die gekant was tegen de rede. Het wegroven van kennis en kunde is het doel geweest van iedere overtuiging die zelfopoffering predikte’
– Ayn Rand (1971)

Dominant in de discussie over de kenniseconomie in de afgelopen jaren zijn de pijlers onderwijs, onderzoek, ondernemerschap en overheid (de vier O’s) en de samenhang tussen deze instituties, die ook wel de kennisinfrastructuur wordt genoemd.¹ Ingezet wordt vooral op versterking van deze individuele pijlers door bijvoorbeeld miljoenen te alloceren voor onderwijs, te investeren in research & development, en maatregelen te nemen in de arbeidsmarkt met het oog op de komende vergrijzing.

In toenemende mate is sprake van popularisering in ons land die invloed heeft op het systeem van kennisontwikkeling en -benutting. De veranderende rol van kennis acht ik een onderbelicht aspect in deze discussie. Langzamerhand wordt getwijfeld aan de geloofwaardigheid van de wetenschap. Steeds vaker moet de anamnese van een arts het afleggen tegen de informatie die een patiënt voor zijn artsbezoek vergaart op internet. En beleidsmakers en politici lijken steeds vaker te neigen naar de mening van het publiek, waarbij vertegenwoordiging en representatie steeds meer met elkaar worden verweven. De kenniseconomie zijn wij allen. Kenniseconomie en (kennis)samenleving, met beide hun eigen systeemkenmerken, vermengen in toenemende mate, met tal van regressieve interactiepatronen tussen individuen en groepen tot

1 *Kennismonitor 2011.*

gevolg. Dit essay introduceert daarom een nieuwe O in de discussie over onze kenniseconomie, de O van Ons, het publiek. De komende paragrafen belichten de belangrijkste fenomenen onder het publiek in de kenniseconomie.

2.1 De scheiding van publiek en kenniselite

Een onderscheid tussen verschillende actoren en hun rollen in de kenniseconomie is van alle tijden. De vier O's (onderwijs, onderzoek, ondernemerschap en overheid) zijn reeds lang onderkende groepen in onze samenleving. Door verschillende oorzaken die ik later behandel, is het publiek een steeds dominantere partij aan het worden in de kenniseconomie. We zijn immers met velen en we hebben middelen zoals ICT en daarmee toegang tot kennis die eerder alleen ter beschikking stond aan specialisten. En misschien wel het meest van belang: we willen ook wat, namelijk gehoord en gekend worden. We kunnen een kenniseconomie duiden in typen actoren met een eigen rol en proces in de kennisinfrastructuur. *Kennisontwikkeling* was lang voorbehouden aan de wetenschap en is onder invloed van empiristen aangevuld door kennisontwikkeling in de praktijk. *Benutting* van (wetenschappelijke) kennis vond zijn weg naar gebruikers, iedereen waaronder het volk, via producten en diensten, informatie en de media. Onderwijs vervulde in de kennisinfrastructuur in eerste instantie lange tijd enkel de rol van *kennistransfer*. Met de toenemende kapitalisering van kennis neemt het proces van *kennisexploitatie* een vlucht in de vorm van octrooien en patenten, een vorm van bescherming van kenniskapitaal en structurele kennis. In toenemende mate staat de scheiding van rollen in de traditionele kennisinfrastructuur onder druk. Immers, de consument heeft zich een recht verschaft tot de kenniseconomie en wordt 'medeproducent' van kennis, is daarnaast ontwikkelaar, verspreider en afnemer tegelijkertijd, zonder daar direct gekwalificeerd voor te zijn en verantwoordelijkheid te dragen voor een kennisproces zoals tot voor kort het geval was.

Kenniselite

Allereerst ga ik in op de veranderende posities van publiek en kennis-elite. Elites kennen we in tal van verschijningsvormen, zoals groepen mensen die zich onderscheiden van de massa en in een specifieke positie verkeren door status zoals een specifieke vaardigheid, vermogenspositie, familieherkomst of netwerk. In dit essay spreken we specifiek over de *kenniselite*, ‘de elite van het intellect’². Ik schaar me achter de kenmerken die Furedi³ deze laatste groep toedicht. Niet het werk wat ze doen kenmerkt hen, maar ‘hun optreden, het beeld dat ze van zichzelf hebben en de waarden die ze er erop na houden, met hun specifieke expertise een bepaald gezag in hun domein ontplooien en liefst nog daarbuiten’. Blackburn⁴ noemt in dit kader het voorbeeld van cartografen, historici en wetenschappers die metingen doen, in de archieven duiken en experimenten uitvoeren volgens een bepaald concept van ontdekking, waarlangs ze inzichtelijk maken wat ze doen, maar vooral de stand van zaken en de waarheid onthullen. In termen van de nog te behandelen kennis-categorieën binnen de kennistaxonomie betreft het mensen die het vermogen hebben om te redeneren, te analyseren en te verbeteren, en kennis te combineren en synthetiseren. Hoewel het voor de hand ligt om hieronder mensen met een bovengemiddeld intelligentieniveau te noemen, bedoel ik ook de vakman, waaronder (vakkundige) kunstenaars, die door eigen inzicht en ontvankelijkheid voor feedback zijn of haar handelingspatroon verbetert.

Bolkestein⁵ verwijst naar het eerste gebruik van de term ‘intellectueel’ als zijnde een benaming voor denkers, zoals ‘intelligentsia’ en ‘intelligent’, om ‘een bepaalde categorie mensen aan te duiden, die zich aan één kant hadden geschaard tijdens een politieke rel die het land finaal in tweeën sleet’. In zijn termen betreft het mensen met een belangstelling voor abstracte ideeën, betrekking hebbend op verschillende facetten van het leven zoals kunst, wetenschap, religie, cultuur en politiek. Deze groep mensen is door gebrek aan politieke ervaring heel goed

2 SCP (2014), *Vershil in Nederland*.

3 Furedi (2011). *Where have all the intellectuals gone?*

4 Blackburn (2005). *Truth*.

5 Bolkestein (2012). *De intellectuele verleiding*.

in staat er onhoudbare ideeën op na te houden en ideeën aan te hangen die aantrekkelijk zijn meer dan dat ze deugdelijk zijn. Als derde kenmerk noemt hij de ‘globalisering van dwalingen’; gedachten die de grenzen van een natie of van een vakgebied overstijgen. Maar hun positie is in verandering. Hiermee lijkt de kennismacht evenals de politieke macht van de kenniselite te worden begrensd. De postmoderne maatschappij verschaft hen geen status meer, zie ook de genoemde cijfers over het afnemende vertrouwen bij het publiek in de kenniselite. Daarom voelen ze, volgens Bolkestein, ‘een ressentiment tegen de maatschappij, die hen onthoudt waar zij menen recht op te hebben’. Zij zouden, Bolkestein volgend, ‘zijn behept met een vorm van vooringenomenheid, die van het rationalisme: geesten die zich wijdden aan het conceptualiseren en rationaliseren zonder veel kennis van zaken’. En tevens een vooringenomenheid hebben verworven van *systematisering*: het prestige van de natuurwetenschappen is zo groot dat allerlei intellectuelen zelf ook de natuurwetenschappelijke methode willen toepassen. ‘Ze hebben moeite te aanvaarden dat er beperkingen behoren te zijn aan wat de staat vermag’, aldus Bolkestein.

De wens tot autonomie van de kenniselite komt niet voort uit de wens een afstand tussen ‘denkers’ en samenleving te vergroten. Furedi stelt dat autonomie als nodig wordt verondersteld om een ruimte te creëren – wat ik beschouw als onderdeel van de vitale kennisruimte — ‘waarin culturele producenten kunnen functioneren zonder aan externe belangen te zijn onderworpen’. Foley⁶ spreekt over de ‘stoïsche deugd van afstand nemen’, niet als gevolg van minachting, maar om inzicht te verwerven in een verschijnsel of fenomeen. Autonomie in een vitale kennisruimte die voorziet in een stabiel fundament voor een intellectueel leven dat aan de samenleving tegemoet komt en hieraan waarde toevoegt. Niet op aanvraag of reactie, maar via een innerlijke dynamiek van bepaalde kennisdomeinen.

6 Foley (2010). *The Age of Absurdity*.

Het publiek

Publicisten en denkers als Pels, Van Rossum, Van Reybrouck, Bolkestein en De Mul schetsen een genuanceerd beeld van de veranderingen in de Nederlandse samenleving en mogelijke gevolgen voor de kenniseconomie in ons land. De Spaanse filosoof Ortega y Gasset slaat net als Furedi een minder genuanceerde toon aan als het gaat om de ontwikkeling van kenniselite en het publiek. Reeds in de jaren dertig van de vorige eeuw waarschuwt Ortega y Gasset in diverse publicaties, gebundeld in een Nederlandse vertaling ‘De opstand van de massamens’.⁷ Hij is daarmee te positioneren in het moderne cultuurpessimisme en tegenstander van het neoliberalisme en het postmodernisme, waarover eerder denkers als Spengler, Toynbee, Valéry, Jaspers en Huxley bijdragen leverden.

De vooruitgang van de Europese beschaving heeft volgens Ortega y Gasset geleid tot de creatie en opstand van de *massamens*, de postmodernist, de PM-er, een product van de beschaving en het levenspeil als gevolg van twee eeuwen progressief onderwijs en economische bloei van de maatschappij. Liberale democratie, wetenschappelijk onderzoek en industrialisatie hebben mogelijk gemaakt dat de massamens toegang heeft tot wat eerder alleen voor de kenniselite was voorbehouden. De massamedia heeft volgens Raessens⁸ een cruciale rol gespeeld bij de vorming van de postmoderne samenleving — ook wel als *post-truth*-tijdperk geduid — die zich kenmerkt door *relativiteit* en *contingentie*, waarbij allerlei minderheden en subculturen de kans gegrepen hebben om in de relatieve chaos van de hedendaagse media het woord te nemen. Maar ook: de negentiende-eeuwse beschaving heeft vanzelf tot de opkomst van de massamens geleid. ‘De massamens ervaart niet de voordelen van de beschaving als wonderen van vernuft, organisatie en inventiviteit, die alleen met grote inspanning en zorg in stand gehouden kan worden’. ‘Deze leeft *met* de techniek, maar niet *van* de techniek’, zegt Ortega y Gasset. Waarom niet zoeken en overdenken, kennis benutten? Volgens Ortega y Gasset heeft de mens nog nooit zo weinig moeite hoeven doen om in zijn economische basisbehoeften te voorzien. ‘Het leven voor de

7 Ortega y Gasset, J. (2015). *De opstand van de massamens*.

8 Raessens (2001). *Cinema and beyond*.

gemiddelde mens ligt op fundamentele en beslissende manieren voor hem open, zonder belemmeringen en restricties'. De massamens is in intellectueel opzicht niet ontvankelijk voor nieuwe inzichten en neemt genoeg met de eerste de beste opvatting. Niet de intellectueel, de kenniselite, maar de massamens sluit zich zelf af en kapselt zichzelf in! De massa betreft volgens hem de gemiddelde mens, de massamens ('de pseudo-intellectuelen'), die zich kenmerkt door een doorsnee-kwaliteit, figuren zonder kwaliteit, ongekwalificeerd, die op grond van hun mentale gesteldheid in feite ongeschikt is voor een dergelijke rol. Hij spreekt over een 'onheilspellende despoot' (de verlaging van fatsoensnormen), 'het verwende kind', 'de vulgaire geest' en 'barbarij' als gevolg van een triomf van de democratie. Een te ver doorgevoerde of ontaarde democratie noemt hij 'de gevaarlijkste ziekte die een samenleving kan treffen'. 'De massa, de opstandige menigte heeft bezit genomen van de openbare ruimte, van alle gebouwen en specifieke producten die de geavanceerde beschaving heeft voortgebracht'....

'Natuurlijk willen ze niet denken', schrijft Hermann Hesse in zijn *Steppenwolf*. 'Ze zijn immers voor het leven geschapen en niet voor het denken. Ja, en wie denkt, wie het denken tot hoofdzaak maakt, die kan het daarin weliswaar ver brengen maar hij heeft toch maar het land met het water verwisseld en eens zal hij verzuipen'. De massa 'die alles verplettert wat eerder verheven, persoonlijk en voortreffelijk is, kent geen bescheidenheid of dienstbaarheid, omdat hij daar de noodzaak niet van inziet, en accepteert geen autoriteit die buiten hemzelf ligt', volgens Ortega y Gasset. Overigens doelt hij met de massamens niet op een bepaalde sociale klasse, maar een bepaald karakter, een menstype dat in alle sociale klassen voorkomt. 'Enkel hoogstaande mensen ervaren een innerlijke drang om te beantwoorden aan een hogere maatstaf, die buiten hemzelf ligt'. De massamens is volgens hem redeloos en onredelijk, ontwaart ideeën in zichzelf ('vermomde begeerten'), maar beschikt niet over de capaciteit tot ideeënvorming, kent een onbeperkte uitbreiding van wensen en verlangens, zelfingenomenheid, en een radicale ondbaarheid tegenover alles wat zijn comfortabele leven mogelijk heeft gemaakt (zoals de wetenschap). De massamens komt zelfs in opstand

tegen datgene dat hem of haar gecreëerd heeft en verworvenheden heeft geboden.

Ortega y Gasset volgt hiermee de ideeën van de Franse socioloog Le Bon, die in 1895 zijn theorie beschrijft in zijn *La psychologie des foules*. Le Bon poneert de opvatting dat een individueel persoon, ook als hij lid is van een cultureel hoog ontwikkelde samenleving, in de massa zijn kritische vermogens verliest en zich dan vooral affectief — ook Le Bon bezigt de woorden ‘primitief-barbaars’ — gedraagt. Want stelt hij: ‘in een massasituatie is de individuele persoon lichtgeloviger en ook vatbaar voor propaganda en massapsychoses’. Le Bon onderscheidt drie mechanismes die dit collectieve gedrag of deze groepsgeest bewerkstelligen, namelijk *anonimiteit* (hierdoor voelt men zich minder verantwoordelijk voor zijn of haar gedrag), *bemetting* (emoties verspreiden zich door de massa als een besmettelijke ziekte) en *suggestibiliteit* (in een massa houdt men suggestie makkelijker voor waar). Paragraaf 2.4 behandelt overige mechanismen bij kennisdeling en groepsvorming.

In navolging van Ortega y Gasset stelt Foley⁹ dat de Westerse wereld ‘ontspoord is geraakt door een giftige cocktail van ontevredenheid, rusteloosheid, verlangen en wrok’, door een constante blootstelling aan vermaak waardoor nog maar weinigen in staat zijn tot langdurige interesse (‘afwijzing van moeilijkheden en inzicht’), met een alsmaar groeiende roep om aandacht als gevolg van een ‘innerlijk leegte’ bij het publiek. Ook spreekt hij over een ‘openlijke vijandigheid ten aanzien van de intelligentsia’, en een massa die gulzig, impulsief, boos, listig en onverzadigbaar is, die niet te stuiten is en zich niet wil laten temmen.’

Ik sta even stil bij het aspect van *anonimiteit* dat Le Bon noemt. Dit mechanisme dat in toenemende mate heerst in onze maatschappij wordt bevestigd door diverse studies. In 1950 vond 12% van Amerikaanse scholieren zichzelf erg belangrijk. In 2005 bedroeg dit percentage 80%. Brooks¹⁰ stelt na onderzoek dat gemiddelde scores op de narcismeschaal de afgelopen jaren met 30% zijn gestegen. En ook in Nederland is een vergelijkbare tendens zichtbaar. Diverse studies laten zien dat de

9 Foley, M. (2012), *The Age of Absurdity*.

10 Brooks, D. (2015), *The road to character*.

waardepatronen van de Nederlander snel aan het veranderen zijn. Bijvoorbeeld het CBS toont aan dat er een sterke neiging is naar het waardepatroon van *consumptief hedonisme*, zogenaamde hedonistische genoegens. Foley spreekt over het ‘Volgende Belangrijke Ding’: de volgende minnaar, baan, onderneming, vakantie, bestemming of maaltijd. De hedonistische oriëntatie (*Hèdonè* betekent ‘genot’) is de afgelopen decennia, in het bijzonder onder jongeren, zo belangrijk geworden dat individuele zelfverwerkelijking, de centrale culturele waarde in de Nederlandse samenleving lijkt te zijn geworden, en een uitdrukking is van processen van individualisering, welvaartsgroei en technologische ontwikkeling. Scruton¹¹ spreekt, verwijzend naar Marx, van ‘een consumptiemaatschappij als schijnwereld, een plek waar de geesten van de bevrediging worden opgejaagd door de geesten van de reële verlangens’. Het CBS spreekt over een ‘tamelijk oppervlakkige pluk-de-dag-mentaliteit’ en stelt dat ‘door de toename van hedonisme in de vorm van *individuele zelfverwerkelijking* kan maatschappelijke integratie en engagement een probleem worden’.

Jameson¹² noemt oppervlakkigheid een bepalend kenmerk van het postmodernisme. Verder stelt hij dat wetenschap, politiek en kunst allen subjectief zijn. Ze bestaan wel, maar hebben allen een verschillende *betekenis* voor individuen. Immers, de postmoderniteit moet deconstruerend zijn. Opgelegde structuren, standaarden en idealen moeten vernietigd worden, zonder ze evenwel te vervangen door nieuwe standaarden of idealen. De postmoderne mens moet in staat zijn te leven zonder waarheden die hem van bovenaf worden opgelegd’, aldus Jameson. In een sterk hedonistisch en materialistisch georiënteerde samenleving kan individualisme omslaan in hyperindividualisme, narcisme en onverschilligheid. Men verliest de interesse voor de omgeving terwijl zaken als gelijkheid en solidariteit eenvoudig aan de kant worden geschoven. Foley benoemt het gevaar van het ontnemen van de voldoening van de confrontatie met en het oplossen van problemen, van beproevingen.

11 Cuton, R. (2000). *An intelligent Person's Guide to Modern Culture*.

12 Jameson (1991). *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*.

‘Het publiek legt de nadruk op *anticipatie* in plaats van op *appreciatie* en waarden verandering veel meer dan stabiliteit’, stelt hij.

Overigens bekritiseert Ortega y Gasset niet alleen de massamens. Ook de wetenschapper dicht hij een rol toe in de opkomst van de massamens. ‘Intellectuele arbeid beoogt om opheldering te verschaffen’. De wetenschapper heeft geleerd om alle bestaande opvattingen, verklaringen, formules en wetten aan de orde te stellen, ze te verklaren dan wel ze te weerspreken met argumenten, met nieuwe kennis. ‘Wie een nieuw wetenschappelijk feit aan het licht heeft gebracht, moest zich eerst volledig ontdoen van wat hij heeft geleerd’, volgens Ortega y Gasset. Aandachtigheid, rust, tijd, kritiek en verdieping zijn hiervoor nodig. De massamens bekritiseert enkel de wetenschap zonder daar een argument voor aan te dragen. Daar heeft hij geen tijd voor, want het nu prevaleert boven de rede. Maar wetenschappers, zo stelt hij, ‘hebben zich teruggetrokken op een steeds kleiner kennisgebied, waardoor ze steeds minder weten van andere kennisgebieden, met als gevolg dat steeds minder mensen overzicht hebben op de wetenschap in het algemeen en geen integrale visie op het universum kunnen ontwikkelen’. Daarnaast constateert Ortega y Gasset een toename van de experimentele wetenschappen met vele empirische onderzoeken, het terrein van wat hij noemt de ‘intellectuele middelmaat’. De vooruitgang van de wetenschappen wordt in zijn visie tot stand gebracht door wetenschappers die afzonderlijk van elkaar in kleine cellen in kelders kleine stapjes maken, waarmee de wetenschap zich als geheel in de kaart laat spelen door de massamens. Hij spreekt hierbij over ‘de specialist’ die geen kennis meer heeft van zaken die niet onder zijn specialisme vallen. De wetenschapper wordt steeds meer specialist op een steeds kleiner kennisgebied, ervaart door verdieping dat hij van een ander kennisgebied weinig afweet, en trekt zich terug uit het maatschappelijke debat over universele dingen. Daarmee verbreekt de kenniselite de verbinding met het publiek, dat in al zijn enthousiasme inspringt op de lege plek. Immers, de massamens voelt zich daarentegen niet door een gebrek aan kennis beperkt.

Hier snijdt Ortega y Gasset het fenomeen aan van de noodzaak van de eerder genoemde *autoriteit*. In zijn optiek is de massamens niet op aarde om dingen zelfstandig of autonoom te doen, maar ‘moet hij zich

verhouden tot een hogere autoriteit, die gevormd wordt door voortreffelijke minderheden'. Chomsky¹³ stelde in de jaren '60 dat 'only those who are willing to resist authority themselves when it conflicts too intolerably with their personal moral code, only they have the right to condemn the death-camp paymaster'. Maar juist deze massamens verwerpt welke autoriteit dan ook. We zijn onderweg naar een nieuwe samenleving, waaronder een andere invulling van de *meritocratie*. De postmodernist, de PM-er, valt te duiden als een menssoort die kennis beschouwd als gedachteconstructies, een verdeeld wezen, uiteengevallen in fragmenten. De postmoderne mens is ambivalent en dubbelzinnig; hij wil het ene én het andere en kan maar moeilijk keuzes maken, want aan elke keuze zijn voor- en nadelen verbonden. Maar hij kán verschillende keuzes maken, zonder veel belemmeringen of autoriteiten. In de postmoderne (kosmopolitische) wereld ontbreekt het immers vooral aan grenzen. Er is daardoor geen enige en unieke waarheid, maar een onbeperkt aantal versies en variaties van de waarheid, die zelfs met elkaar in conflict kunnen komen en elkaar kunnen tegenspreken. En er is daarom dus geen einde aan betekenisvorming. 'Waarheid' als zodanig bestaat dan ook niet. Omdat ook normen geproblematiseerd worden en aan diversiteit toenemen, is het bovendien niet meer zo duidelijk waarvoor kennis moet worden ingezet. Met de op consensus gebaseerde 'grote verhalen' vervallen ook de universele doelen, met waardenpluralisme en relativisme tot gevolg.

Veranderende meritocratie

In een meritocratie bepaalt vooral je individuele verdienste je maatschappelijke positie. Talent en hard werken worden beloond door status en inkomen. In de meritocratie is falen het resultaat van je eigen tekortkomingen. Volgens Buevink¹⁴ is de meritocratie is om drie redenen superieur aan een maatschappelijke ordening op basis van afkomst (sekse, klasse, huidskleur). Ten eerste biedt zij optimale ontplooiingsmogelijkheden voor individuen doordat allen, ongeacht afkomst, gelijke

13 Chomsky (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*.

14 Buevink, J. (2006). Nieuwe ongelijkheden in de kenniseconomie. *SER-magazine*.